

Rickul/Nuckö Hembygdsförenings Medlemsblad

Nr 3 September 2022 Årgång 30

Den traditionella strandfesten samlade cirka 55 personer och vädret var med oss denna dag.

Foto: Liliane Bruce

Till minne

En oerhört kunnig person, en stöttepelare för vår förening har lämnat oss. Göte Brunberg har avlidit i en ålder av 83 år natten till den 25:e juli. Han var en av de stora bevararna av det estlandssvenska kulturarvet.

Göte föddes på Irjasgården i Roslep den 29 september 1938. Hans föräldrar var Alfred och Aline Brunberg. Redan i oktober 1939 flyttade familjen över till Sverige. De hamnade först i Söderbärke i Dalarna men så småningom flyttade han med sina föräldrar till huset i Mälarhöjden efter en kortare period då han bodde i Södertälje, i närheten av sin syster och svåger, Eva och Bengt Heyman. Han arbetade på Ericsson AB i hela sitt yrkesliv fram till sin pension.

Både under sin yrkesverksamma tid och efter pensioneringen var Götes stora intresse estlandssvenskarna och i synnerhet Rickul/Nuckö Hembygdsförening. Han ägnade all sin lediga tid att forska

Göte Brunberg.

och skriva om den estlandssvenska kulturen och historien.

Det går nästan inte att med ord beskriva hur viktig Göte Brunberg var för Rickul/Nuckö Hembygdsförening. Han var vår stöttepelare, vår uppslagsbok och vår vän. Han var aktiv i föreningen från starten 1992 och innehade olika positioner. Han ville aldrig sitta i styrelsen men var däremot villig att vara med i flera olika kommit-

téer, där han gjorde ett fantastiskt arbete. Hans stora insats för föreningen var den släktdatabas som han utvecklade under minst 30 år av träget arbete. Redan 2008 hade han varit sysselsatt med den under 20 år och efter det fyllde han hela tiden på med nya uppgifter. Idag finns över 25 000 namn i databasen. Göte tillbringade massor av timmar i olika arkiv i både Sverige och Estland för att lokalisera och dokumentera estlandssvenskarna i Rickul/Nucköområdet. Otaliga medlemmar och icke medlemmar har fått hjälp av honom att hitta sina förfäder. Han kunde alla namn och gårdar i minnet och var alltid villig att hjälpa till. Göte var också generös med sitt arbete och gav hela databasen till vår förening och lade ut den på vår hemsida. Idag ligger hans databas också under "Våra Anor" där man kan leta efter släkter och förfäder. Det arbete han lade ner på detta är ovärderligt!

Men Göte var också aktiv i för-

Rickul/Nuckö Hembygdsförening

Adress Rickul/Nuckö Hembygdsförening
c/o Svea Johansson, Sundsvik 32,
155 91 NYKVARN

Organisationsnummer 802016-5232

PlusGiro 55 68 81 - 1

IBAN: SE34 9500 0099 6034 0556 8811

BIC: NDEASESS

E-post info@rnhf.se

Hemsida www.rnhf.se

Uppgifter för medlemsinloggning:

Användarnamn: **medlem**

Lösenord: **rnhf2008**

Föreningen finns även på Facebook

Ansvarig utgivare Ingegerd Lindström

Redaktör Hans Ekman e-post haek@telia.com

Redaktionsråd Martin Wiberg, Lennart Ekman
och Ingegerd Lindström

Tryckt av Larsson Offsettryck, Linköping

Medlemsavgift 200:-, ungdomsmedlem (t.o.m. 25 år) 50:-

Annonsspriser 1/1 sida 1200:-, 1/2 sida 700:-,
1/4 sida 500:-, 1/8 sida 250:-

Nästa manusstopp den 15 november 2022

Styrelse

Ordförande

Ingegerd Lindström (Höbring), Levins gränd 3, 644
32 TORSHÄLLA, tfn 070-735 53 12,
e-post kokkas48@gmail.com

Vice ordförande

Carl-Axel Adelman (Rosta), Hästmossevägen 8,
147 71 GRÖDINGE, tfn 070-696 06 32,
e-post carl.adelman@telia.com

Sekreterare

Svea Johansson (Ölbäck), Sundsvik 32,
155 91 NYKVARN, tfn 070-538 15 51,
e-post to.svea.j@gmail.com

Kassör

Anneli Blomberg (Höbring), Skogsfruvägen 57,
762 61 RIMBO, tfn 073-684 34 62,
e-post anneli.rimbo@telia.com

eningsarbetet från första början. Han satt med i föreningens Kulturkommitté redan 1993 som ansvarig för just släktforskning. Han blev också redaktör för Medlemsbladet år 2000.

År 2004 valdes jag in i Kulturkommittén och i den arbetade Göte och jag tillsammans med Ingeborg Gineman, Inga Ekman och Ingeborg Opstad, alla bortgångna idag, med att sammanställa en ordbok över Rickulmålet. Göte var den som höll i hela projektet och han skrev också en grammatik till dialekten "nokasvensk". Vi arbetade i 10 år tillsammans med det projektet och lärde känna varandra väl. När jag blev vald till ordförande för föreningen 2009, fanns han där som stöd och var en ypperlig källa till information för mig. Han stod alltid bakom mig och stöttade och på våra styrelsemöten fanns han där för oss alla med sin stora kunskap om estlandssvenskarnas historia och kultur. Jag vet inte hur vi ska klara oss utan honom. Han lämnar ett enormt tomrum efter sig.

Ytterligare ett av hans större arbeten var arbetet med boken "Rickul/Nucköområdet under sovjetiskt styre 1944 – 1991" där han tillsammans med några andra kunniga estlandssvenskar forskade om och nertecknade tiden mellan 1944 till 1991 i Nuckö, alltså ockupationstiden. För det arbetet fick hela gruppen, som kallades Grupp 44, Mats Ekmans stipendium. År 2016 fick Göte ta emot Hans Pöhls medalj från Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning för sitt stora arbete för den estlandssvenska kulturen. I år fick han återigen en medalj för sitt arbete i SOV:s släktforskargrupp då hela gruppen fick motta Hans Pöhls medalj på vår Hemvändervecka. Han var också hedersmedlem i vår förening sedan många år tillbaka. Han har även mottagit Nuckö kommuns förtjänstmedalj för sina insatser inom kommunen.

Det var inte enbart till vår förening som Göte delade sina stora kunskaper. De senaste åren var han också med i SOV:s arkivgrupp för

att arbeta med arkivet för Rickul/Nuckö. Även där var han en mycket uppskattad person som efterlämnar ett stort tomrum.

Egentligen är det omöjligt att beskriva vad han betydde för oss alla. För mig var han en mycket god vän och vi höll kontakten in i det sista. Hur vi ska kunna fylla hans plats vet jag inte, det kanske inte ens går att göra. Hans stora kunskap är svår att ersätta, men vi får göra så gott vi kan även om det just nu känns omöjligt.

Våra tankar och omsorg går idag till hans sväger Bengt Heyman som förlorat den person som alltid ställde upp för honom och som han förlitade sig på.

Det sägs att ingen människa är oersättlig, men jag tror inte det stämmer i det här fallet. Göte är oersättlig.

Vila i frid Göte och tack för allt du har gett mig personligen och vår förening! Du kommer alltid att leva i våra hjärtan.

Ingegerd Lindström

Ordinarie ledamöter

Mats Bruce (Ölbäck), Hedemora, Olstorp,
635 37 ÄRLA, tfn 070-831 92 42,
e-post mats.bruce@emateq.se

Jan Stussare (Norrby), Stråkvägen 4,
184 51 ÖSTERSKÄR, tfn 070-791 81 63,
e-post jan.stussare@gmail.com

Kaisa Wikström (Ölbäck), Rökerigränd 9, 3 tr,
172 70 SUNDBYBERG, tfn 073-049 20 49,
e-post kaisa.wikstrom48@hotmail.com

Suppleanter

Lis Callenmark (Ölbäck/Spithamn) Terrängvägen 89,
129 48 HÄGERSTEN, tfn 070-854 92 92,
e-post lis.callenmark@hotmail.com

Lena Melin (Spithamn), Västerängsvägen 20,
185 39 VAXHOLM, tfn 073-806 78 02,
e-post lenamelin@telia.com

Föreningens ändamål

(citrat ur stadgarna paragraf 2)

"Rickul/Nuckö Hembygdsförening är en kultur-förening för dem som har sina rötter i Rickul/Nucköområdet i Estland, eller av andra orsaker

känner ett intresse för området och dess historia.

Föreningen skall

- värna om och levandegöra det estlands-svenska kulturarvet från Estland och Sverige, både i bevarandet av historien, i nuet och i framtiden;
- vara kontaktorgan för Rickul/Nucköborna i Sverige, samt informationsorgan i Sverige och Estland;
- överföra till våra yngre de traditioner vi själva mottagit och bevarat, samt idka annan här-med förenlig verksamhet;
- bevara och förvalta föreningens fasta egendom."

Innehåll

Nyheter från Estland	4
Hemvänderveckan	5-9
Birkas sett med helt andra ögon	10-12
Bönehuset vid Rickulån	13-17
Västra Kustens Skogsägare	18
Stipendiater	19

Nyheter från Estland

Toomas Käbin

Ny regering

Estland fick en ny koalitionsregering i juli bestående av Reformpartiet, Socialdemokraterna och Isamaa (Fosterlandspartiet). Kaja Kallas stod kvar som premiärminister. Samtliga partier fick fem ministerposter. Kanske är utrikesministerposten i nu rådande spända läge den näst viktigaste och denna gick till Urmas Reinsalu som även innehaft posten tidigare och som har gedigen internationell erfarenhet. Kaja Kallas har genom sina skarpa uttalanden gentemot Ryssland rönt stor internationell uppmärksamhet och respekt och fått beteckningen ”The Iron Lady of Europe”.

Stöd åt Ukraina

Estlands bistånd till Ukraina har varit omfattande i förhållande till landets storlek. Det humanitära biståndet har uppgått till 20 miljoner euro, det militära till 245 miljoner euro motsvarande en tredjedel av landets försvarsbudget. Estland har tagit emot 48 000 flyktingar, vilket motsvarar en befolkningsökning på 3,4 procent inom loppet av ett par månader. I september öppnar en ukrainskspråkig skola i Tallinn för cirka 800 elever. Fletalet ryssar i Estland känner sig förfördelade av hjälpen och menar att stödet till Ukraina är alltför stort eller rent utav onödigt.

Alla sovjetmonument bort

Estlands regering har tillsatt en kommission som skall kartlägga samtliga sovjetiska monument och minnesmärken som finns kvar ännu trettio år efter självständigheten. Samtliga dessa skall monteras ner. Störst polemik har en sovjetisk T34 stridsvagn i Narva vållat. Stridsvagnen placerades där 1970 för att hedra sovjetsoldater som enligt ryssarna befriade Estland från fascism. Stridsvagnen har förflyttats till Estlands krigsmuseum i Tallinn. Där-

utöver har ytterligare sex sovjetmonument monteras ner.

Oroande inflation

Inflationen i Estland var i juli 22,8 procent på årsbasis och var bland de högsta inom EU. Priset för varor har ökat med 17,7 procent och tjänster med 33,1 procent. Bland livsmedel noteras störst ökning för mjöl och gryn med +72,3 procent. Elpriset har ökat med 142,9 procent, värme och energi 62,7 procent, gas 235,4 procent och fasta bränslen med 80,1 procent.

Förutom externa faktorer har de snabba inkomstökningarna bidragit till inflationen men även negativa konkurrensfördelar på grund av landets litenhet samt faktum att många i Estland tog ut sitt pensionssparande 2020-2021 och på så sätt spädde på efterfrågan inom ett antal sektorer.

Estniska kvinnor välutbildade

Kvinnor i Estland hamnar på plats sju bland EU länderna i fråga om utbildning. 43 procent av alla kvinnor i åldrarna 25-64 år i Estland har högre utbildning. EU snittet ligger på 33 procent. Motsvarande siffra för män är 34 procent vilket mer eller mindre motsvarar EUs genomsnitt. Bland män och kvinnor sammantaget har ca 21 procent en masterexamen. 37 procent av landets befolkning har högre utbildning, 43 procent gymnasieutbildning och 20 procent enbart grundutbildning. Under årens lopp har antalet högutbildade ständigt ökat, medan antalet personer med grundutbildning minskat. Invandrare som kommer till Estland har i allmänhet en hög utbildningsnivå.

Inga visum åt ryssar

Från och med mitten av augusti utfärdar Estland inga viseringar åt ryska medborgare från Ryssland. Personer med gällande visum kan fortsatt komma till Est-

land, detta gäller även personer med Schengenvisering som ställts ut av tredje land. Estland anser att Schengen-länderna borde sätta stopp för visum för ryska medborgare från Ryssland.

Stark försvarsvilja

Drygt 80 procent av Estlands befolkning anser att en eventuell rysk attack mot landet måste slås tillbaka vilket är en ökning med 9 procent sedan 2021. 66 procent säger sig vara beredda att själv försvara landet (57 procent 2021) och över hälften skulle stödja högre försvarsanslag. 60 procent tror att landet är i stånd att försvara sig i avvaktan på hjälp utifrån (56 procent 2021) och enbart 7 procent tror att detta inte är möjligt (13 procent 2021).

Film Estonia

Den statliga stiftelsen Film Estonia, som hittills erhållit 2 miljoner euro per år får ett rejält tillskott från Estlands kulturministerium på 3,4 miljoner euro. Syftet är att främja intresset för utländsk filmindustri att förläggga produktioner till Estland. Tillskottet beräknas ge den estniska statskassan nettointäkter på sammanlagt 8 miljoner euro. Estland kan erbjuda intressanta, spännande och annorlunda miljöer för filmatisering, förutom att det finns tillgång till proffs inom branschen och att de utländska bolagen kan arbeta utan byråkratiska hinder.

Investering i superkondensatorer

Det estniska företaget Skeleton investerar 220 miljoner Euro i en ny fabrik i Leipzig för tillverkning av världens största superkondensatorer. Investeringen görs i samarbete med tyska Siemens. Superkondensatorerna, som är miljövänliga, används för snabbladning inom bland annat fordonsindustri och kraftförsörjning.

Gemensamt firande på årets Hemvändarvecka

Ingegerd Lindström

I år inföll två evenemang på en och samma dag. Vår Hemvändarveckas start med kafédag på Mikogården och Nuckö hembygdsdagar. Även Nuckö hembygdsdagar tilldrog sig till stor del på vår gård. Trots ett intensivt regn så lyckades vi få många besökare.

Nå, vi tar det dag för dag.

Lördag

Klockan 11 på lördagens förmiddag var det en gudstjänst i Nuckö kyrka under närvaro av biskop Tiit Salumäe. Dessutom deltog en skönsjungande kör från Viljandi, Viljandi Paulus församlings kammarkör. Gudstjänsten startade med en flaggparad med såväl estniska, svenska och finska flaggor som Nuckös kommunflagga och Lääne-Nigulas flagga. Det blev tal från biskopen och mycket vacker sång av kören. Biskopen tryckte på det svenska kulturarvet och menade att det var viktigt för Nuckö att hålla den traditionen levande. Kanske först då insåg jag att Nuckö hembygdsdagar faktiskt tillägnades den svenska historien i Nuckö.

Efter gudstjänsten åkte alla in till Birkas där det var en öppningsceremoni i Birkas kulturhus. Där medverkade också kören från Viljandi, bland annat sjöng de "Den blomstertid nu kommer" på estniska. Sedan medverkade Nuckö kvinnotrio med bland annat några Mats Ekman sånger. Däremellan var det tal av fler personer. Ülo Kalm var först ut med att inviga hembygdsdagarna, sedan höll Nuckö delkommuns direktör Aivo Hirno ett tal och han efterträddes av kommunfullmäktiges ordförande i Lääne-Nigula kommun Mikk Lõhmus. Efter det var det min tur, jag hade blivit ombedd att hålla ett tal på både estniska och svenska, där jag sade att vi som nu återvänt och byggt hus i området önskade att vi tillsammans med den

Inmarsch till invigningen av Nuckö Hembygdsdagar 2022.

Foto: Kent Blomberg

nuvarande befolkningen skulle föra estlandssvenskarnas historia och kultur vidare i kommunen. Sedan fick vi också lyssna till två kvinnor från Ormsö som spelade talharpa och sjöng. Ett flertal svenskar hade anslutit till invigningen vilket var viktigt i och med att de faktiskt tillägnat dagarna åt estlandssvenskarna och dess historia och kultur.

Det fanns många utställningar att se också, bland annat bilder från de första hembygdsdagarna 1988, information om estlandssvenskarnas bosättningar då och nu och Ernst Hermann Schlichtings litografier om aibofolkets liv och levne i mitten av 1800-talet.

På Mickogården hade några flitiga herrar satt upp våra informationstavlor och Aibolands museum visade den första Aibotapeten. Utanför Nuckö skola fanns en utställning om första århundradet av undervisning i Nuckö och i Rosleps kapell visades kapellets kyrkosaker.

Efter att invigningen var över drog sig alla besökare till Mickogården där det fanns kaffe och bröd, våfflor med grädde och sylt och redan innan det var slut i Birkas hade ett stort antal besökare redan kommit. Tyvärr började det regna och

Nuckö damtrio sjöng några sånger av Mats Ekman vid invigningen.

Foto: Kent Blomberg

Aibolands museum hade eget tält med sig.

Foto: Mats Bruce

regnet höll på nästan hela eftermiddagen. Men redan på fredagen visste vi att det skulle bli regn så några av våra herrar var där och satte upp två tälttak samt en stor presenning över platsen där vi skulle stå och sälja kaffe med mera. Det var tur

Fortsättning nästa uppslag

Hemvänderveckan . . .

Trots regnet kom det ganska mycket folk till vår cafédag. Vi hade förberett med tält och presenningar.

Foto: Ingegerd Lindström

det för det inte bara duggregnade utan det öste ner vatten från himlen. Men det verkade som om man ändå ville delta i hembygdsdagarna/kafédagen så det kom ändå mycket folk till oss.

Vi fick också underhållning via några olika musikgrupper, dels våra egna musiker, Lennart och Gunvor, sedan av två kvinnor, Källike och Kadri, med dragspel och cittra/blockflöjt som var helt fantastiska! De satt under tälttak och spelade tappert i flera timmar.

På grund av vädret blev några saker inställda. Det skulle ha varit folkdans ute på gården och det skulle ha varit försäljare av hemslöjd och en Workshop utomhus

men eftersom regnet bara fortsatte var man tvungen att ställa in detta. Flera evenemang hölls under kvällen på olika ställen men efter en hel dag så var det nog ingen av oss som arbetat under dagen som orkade dit.

Söndag

På söndag förmiddag sken solen en stund och då var det konsert i Nuckö kyrka. Det var vår stipendiat Sofia Joons Gylling som tillsammans med tre andra musiker spelade och sjöng visor med ursprung från estlands-svenska områden. En mycket trevlig och bra konsert, duktiga musiker och underbara sångröster. Efter den konserten blev det ett uppehåll på två timmar till nästa upplevelse. Färden styrdes mot Rosleps kapell

där det började med gudstjänst med prästen Kristo Hüdsi samt Tallinns kammarkör, Collegium Musicale. En otroligt duktig kör och de sjöng så håret reste sig på armarna. Kören har varit hos oss i kapellet för flera år sedan, men de får gärna komma varje år för man kan lyssna hur många gånger som helst på dem!

Efter själva gudstjänsten talade Nuckö församlingsordförande, Tiitu Tulvik och hon gratulerade vår förening för de 30 åren och överlämnade ett vackert kakfat till oss. Hon påpekade också att församlingen och föreningen hade haft ett mycket bra samarbete i 15 år med att anordna dessa gudstjänster på Hemvänderveckan. Sedan var det

Erik Johansson ansvarade för lop-pisen. Foto: Ingegerd Lindström

Det fanns stort intresse för lop-pisen. Foto: Mats Bruce

Två duktiga musikanter, Källike och Kadri, underhöll oss. Foto: Mats Bruce

Tallinns kammarkör Collegium Musicale gav gåshud när de sjöng.
Foto: Liliane Bruce

Två Mats Ekman-stipendiater,
Jorma Friberg och Sofia Joons
Gylling. Foto: Maie Arro

Christopher Thiele och Helena Lindhe.

Foto: Maie Arro

dags för utdelning av Mats Ekmans stipendium. Som vi tidigare meddelat så fick Sofia Joons Gylling och Jorma Friberg årets stipendium för sina insatser för att föra det estlandssvenska kulturarvet vidare. Sofia för hennes arbete med den estlandssvenska musiktraditionen och Jorma för båtbyggartraditionen. Väl värda sina stipendier båda två!

Efter utdelningen var det dags för Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning att dela ut Hans Pöhls medalj till dem som utvalts till årets kulturbärare. I år fick släktforskargruppen inom SOV medaljen för det stora arbete de lagt ner på den

nya databasen "Våra Anor". De som var där och representerade gruppen var Christopher Thiele och Helena Lindhe. Göran Hoppe fick sin medalj för sina insatser för estlandssvenskarna under många år. Medaljerna delades ut av Ülo Kalm och Jana Stahl.

Sedan var det dags för kyrkkaffe som vår förening som vanligt stod för. Vi ska inte glömma att tala om att regnet öste ner när vi kom till kappellet, men när vi gick därifrån sken solen och den fortsatte att skina under hela kvällen vid den gemensamma middagen på Roosta grillplats. Underbart! Vi var ungefär hälften

så många som vi brukar vara men stämningen var god och maten var också god så på det hela var det en mycket lyckad kväll.

Jag vill tacka alla som ställde upp och jobbade under lördagen och söndagen! Ni är guld värda!

Måndag

Då var det dags för strandfesten som skjutits upp på grund av alla andra aktiviteter på lördagen. Och det var nog tur för på lördagen regnade det hela eftermiddagen, men måndagen kom med sol och lite mer värme så det passade bra med den

Fortsättning nästa uppslag

Hemvänderveckan . . .

Grillkväll på Roosta med mycket god mat och god stämning.

Foto: Liliane Bruce

ändringen. Det kom cirka 55 personer till stranden och som vanligt fick de leka och tävla under ledning av Ida och Fredrik Losman. Det var fem lag som tävlade och det vinnande laget "Vega" bestod av Erik Olsson, Vega Alneryd, Linda Vesterby, Fanny Ahrle, Johan Grenfeldt och Ulf Winnansson. Grattis till er!

Tisdag

På tisdagen var det meningen att det skulle vara en vandring med Erik och Svea men den fick ställas in då Erik drabbades av covid. Han var inte den första eller den sista som insjuknade utan tyvärr var det fler i vår grupp som fick uppsöka sängen några dagar. Lyckligtvis så blir inte sjukdomen så svår nu men trots fyra sprutor så blir ändå många sjuka. Detta virus verkar vara okontrollerbart!

Onsdag

Som tur var satt tälttaken uppe fortfarande när vi skulle tova tillsammans med Anu och Ene från Aibolands museum. Vi kom fram till att detta var den femte gången som vi träffades för att lära oss tova. De två första gångerna var vi på Aibolands museum och då lärde vi oss

göra mobilväskor bland annat. Sedan har vi varit på Mickogården tre gånger och där har vi bland annat gjort hattar! Kan inte påstå att alla hattar blev jättebra, det var ju ingen enkel sak att göra. Min egen hatt hade flera hål i sig och fick hamna på hattkyrkogården. Men det var roligt att försöka.

Detta år fick vi lära oss hur man kan göra broscher med hjälp av gamla dragkedjor. Ja, det låter konstigt men resultatet blev väldigt bra. Några valde att göra väskor till sina mobiler medan andra gjorde broscher i olika färger och former. Det är mycket roligt att prova olika tekniker och jag blev väldigt inspirerad att prova på det hemma också.

Tack Ene och Anu för att ni stäl-

Som vanligt träffades vi på Miko-gården för att prova på nya tekniker med tovnig.

Foto: Ingegerd Lindström

Strandfesten bjöd på sol, lekar och tävlingar.

Foto: Ida Losman

ler upp och jag hoppas vi ses igen nästa sommar med nya idéer!

Torsdag

Skrivet av Lennart Ygstedt

Torsdagen började med en byvandring i Birkas under Ülo Kalms ledning. För oss nya estlandssvenskar har Ülo funnits med under hela vår tid i Rickul/Nuckö. Han var kommundirektör i Nuckö under tjugotvå år och har nu varit museidirektör för Aibolands museum i tolv år. Vi samlades utanför kommunhuset, där Ülo inledde med att berätta om händelser i området under de gångna åren. Herrgårdsbyggnaden användes mellan 1920 och 1943 som folkhögskola. Under sovjettiden fungerade den en tid som kolchoskontor för att sen stå tom i femton år. Så småningom rustades den upp och inrymmer i dag Nuckö gymnasium, invigt av dåvarande presidenten Lennart Meri 1995. Han berättade också om hembygdsdagen 1988. Då man inte kunde använda sig av den estniska flaggan, valde man att skapa en estlandssvensk flagga i färgerna blått, svart och gult. En tragisk händelse inträffade den 6 maj 1977 då butiken i byn och

Vid grundskolan berättade den nya rektorn, Signe Matteus, om sina planer för skolan.

Foto: Ingegerd Lindström

skolbyggnaden brann ner. Innan en ny skola kunde tas i bruk 1987 tvingades man förlägga skolverksamheten till Sutlep. Efter den lilla historielectionen gick färden vidare till gymnasiet där vi välkomnades av rektor Laine Belovas. Gymnasiet är ett av tre statliga gymnasier. Staten tog över ansvaret för gymnasiet den 1 januari 1995. Man har 150 platser och ett högt söktryck från hela Estland. Man förfogar också över 22 lägenheter där eleverna bor på internat under veckorna. Intagningen sker dels via grundskolebetyg, dels genom intervju. Ett problem med detta system kan vara att elever som bor på Nuckö och är intresserade av utbildningen inte kommer in eftersom gymnasiet är statligt och samma regler gäller för alla sökande. Glädjande för oss är dock att gymnasiet har en tydlig svenskprofil. Efter gymnasiebesöket var det så dags att besöka grundskoledelen, där vi välkomnades av skolans rektor Signe Matteus. Hon berättade att hon varit skolans rektor i ungefär ett år och beklagade att man inte längre hade någon svenskundervisning. Det var dock hennes

Torsdagens aktivitet var ett besök på gymnasiet och grundskolan i Birkas. Här gymnasiets rektor Laine Belovas tillsammans med Ülo Kalm som guidade oss runt.

Foto: Ingegerd Lindström

uttryckliga ambition att återigen få till stånd svenskundervisning även för grundskoleelever. Hon hade också inlett ett samarbete med Ülo Kalm och Aibolands museum. Detta har redan resulterat i "Talkodag" på bland annat Mickogården, vilket går att läsa om i föregående nummer av Medlemsbladet. Vidare fick vi veta att skolan i dagsläget har en klass av varje i årskurserna 1–9, varav ett trettiotal elever i åldrarna 10–16 år bor här på internat. Byvandringen avslutades därefter med att vi besökte byns hantverksstuga, där full aktivitet rådde. Den är verkligen värd ett besök. Dagen avslutades med en grillafest på Mickogården, där föreningen bjöd på grillad korv och kaffe med tilltugg.

Fredag

Ingegerd Lindström

Så var det dags för en tur till Tallinn. Vi hade planerat in ett besök på dels Sjöfartsmuseet (Meremuseum) och KUMU, det vackra konstmuseet i Tallinn. Vi var 13 personer som åkte iväg och redan före Keila mötte vi regnet. Men när vi kom fram till Tallinn var det bara dugg-

regn så vi klarade oss ganska bra. Vi släppte av några personer vid Sjöfartsmuseet och sedan fortsatte resten till KUMU. Själv gick jag till KUMU där jag varit tidigare men ville se den pågående utställningen samt den mer permanenta. Bland den permanenta utställningen finns mycket konst från den sovjetiska tiden vilket är intressant att se hur den gestaltades.

Jag tror båda grupperna var nöjda med sina upplevelser av konst och sjöfart och vi var ganska trötta när vi åkte hem. Hemkomsten till Rosleps kapell var också slutet på vår Hemvandarvecka. En Hemvandarvecka som inte var lik någon annan vi haft. På alla år vi firat den så har det bara regnat en gång, och det var en enda dag, medan detta år regnade det nästan varje dag, flera blev sjuka i covid, det var färre estlandssvenskar på plats och färre personer kom på aktiviteterna. Men nu hoppas vi på att nästa år blir ett normalår igen och vi får ta nya tag med alla föreningsaktiviteter.

Än en gång; tack till alla som har ställt upp och hjälpt till, ingen nämnd och ingen glömd!

Birkas sett med andra ögon

Bertil Granberg

Det har skrivits åtskilliga artiklar och böcker om Birkas vad det har betytt kulturellt och utbildningsmässigt för den estlandssvenska ungdomen, den stora betydelsen för samhörighetskänslan och förbrödringen av ungdomar från olika delar av det estlandssvenska bopätningsområdet. Visst har Birkas betytt mycket för hundratals ungdomar som under åren har bevisat skolan men mig veterligt har inte något skrivits som belyser elevernas synpunkter och upplevelser på skolan. Jag var på Birkas terminen 1942–1943. Det var sista läsåret i Birkas historia som den fungerade som folkhög- och lantmannaskola, min mamma och pappa gick på Birkas 1921–1922, skolans första år som lantbruks- och hushållsskola så jag har haft möjlighet att jämföra föreskrifter och ordningsregler och funnit att det inte har förändrats just någonting på tjugo års tid. Eftersom skolan var en bland- och internatskola så behövdes det helt säkert speciella och rigorösa regler. Jag skall nu försöka beskriva mina tankar, känslor och erfarenheter från Birkasåret. Jag hade ett så kallat gott läshuvud och var duktig i skolan, min pappa var med i skolrådet så han visste vad jag kunde så han och min lärare August Bergman försökte bearbeta mig att jag skulle fortsätta i gymnasiet i Hapsal men jag nekade stenhårt för dit ville jag inte. När inte det lyckades var nästa försök att få in mej på yrkesskolan, tööstuskool. Rektorn för yrkesskolan var hem och kollade mina kunskaper i estniska och han tyckte det skulle gå bra. Yrkesskolan var en estnisk skola och det var en bra merit att få så många svensktalande elever som möjligt. Jag var envis, jag ville inte och behövde inte gå i någon skola, jag klarade mig med det jag kunde. Jag byggde väl min envishet på att vi hade arbete hem-

ma och att jag inte behövde någon extra skola eller utbildning för det. Vi hade ju ett sågverk där vi hade åretruntarbete och ett ambulerande tröskverk där vi hade arbete tre till fyra månader om året så jag skulle nog klara mig. Några av mina släktingar hade börjat i Hapsal och pappa hade ledsnat på att tjata på mig, mamma höll sig mera avvaktande men hade nog gärna sett att jag fortsatt att utbilda mej.

Till slut tyckte pappa att jag skulle väl inte vara sämre än han, han hade i alla fall gått på Birkas och det hade han många gånger haft nytta av. Jag gav med mig till slut och han anmälde mej till rektorn för skolan samtidigt som han lovade försöka värva flera elever. Pappa övertalade sin bror, så hans yngre son anmälades också för studier till Birkas, den äldre hade gått där tidigare. Jag hade reda på att en skolkamrat från Roslep skulle dit och då fanns det i alla fall två som jag kände. Jag hade hösten 1941 åkt ikring med tröskverket tillsammans med min äldre kusin Ivar. Jag var inte blyg och hade lätt för att ta kontakt med folk men att på nytt sätta sig på en skolbänk var något som inte tilltalade mig. Hur som helst så fanns det ingen återvändo just nu. Dagen den 18 oktober, ödesdagen, närjade sig snabbt och vi började göra i ordning allt som jag skulle ha med mig. Det var mat av alla slag; mjöl, ärter, bönor, gryn, smör och allt möjligt plus allt personligt. Socker fanns ej att få tag på så vi fick ha saccarinpulver upplöst i vatten som sötningsmedel, en tesked räckte i regel till en kopp kaffe. Smör för personligt bruk i en smörask.

Morgonen randades den dag vi skulle ge oss av hemifrån. Det var ett avskedstagande och krmande precis som om man skulle ge sig långt ut i världen, ändå så var det bara två mil som det rörde sig

om. Min kusin Axel åkte med mej och pappa med vår häst och vagn. När vi kom fram efter ett par timmar så var det redan flera hästforor där före oss. Vi lastade av matvarorna i köket och personliga sakerna in i rummet där vi skulle bo. Allt som allt skulle vi bli 29 stycken. Vi pojkar, tolv stycken på nedre botten, åtta stycken i det större och yttre rummet och fyra stycken i det mindre rummet. Den trettionde pojken bodde utanför skolan. När husmor skulle till sin bostad på två rum var hon tvungen att passera båda pojkrummen, inte att undra sig över när hon på morgonen skulle ut till köket höll sig för näsan. Flickorna bodde sexton stycken en trappa upp, sex stycken i det mindre bakre rummet och tio stycken i det stora främre rummet. För att komma till det lilla rummet måste först det stora rummet passeras och sedan vinden, alla bäddar var dubbelsängar, över- och undersängar, med halm-madrasser och kuddar med halm i. Alla var inte på plats ännu men vi som var där fick varsitt madrassvar och kuddvar och så i väg till logen och stoppa halm i desamma. Pojkarna för sig och flickorna för sig själva. Det ansågs alldeles för omoraliskt att låta flickor och pojkar vara så intimt tillsammans som att stoppa halm i madrasser. Vi elever tyckte det hela var löjligt men dom som gjort reglerna hade väl sina erfarenheter. Dessa flickor som kom till skolan först blev genast kommanderade till köket. Vår första utspisning på skolan bestod av te och smörgås. Varje elev skulle ha eget sötningsmedel och smör, bröd och ostpålugg fanns på skolan. Söt-vattenflaskorna och smörburkarna hade sin givna plats i ett skåp och alla elever sin bestämda plats vid matbordet. Efter mellanmålet fick vi göra i ordning våra sängar, vi fick själva hålla oss med lakan och

örngott, dom som inte varit med om att stoppa madrasser tidigare hade stoppat i alldeles för mycket så madrassen var som en hårt stoppad korv och gick inte att ligga på. Det var bara att göra om allting på nytt. Kvällsvarden bestod av rotmos och fläsk och någon sorts kräm som efterrätt, mjölk fick vi från skolans jordbruk som hade sexton mjölkkor.

Första samlingen och presentationen skedde senare på kvällen när alla kunde vara med, när disk och allting för dagen var avklarat. När alla var församlade i skolsalen visade det sig att jag kände hälften av eleverna. Jag kände också läraren, han var ledare och instruktör för det folkdanslag jag var medlem i. Vid den första sammankomsten erinrades vi om skolans mål och mening och så en massa förhållningsregler, tider för väckning på morgonen och tystnadsplikt på kvällen. Tider för måltider, tider för flickornas tjänstgöring i köket och vedhämtning och eldning för pojkarna. Det viktigaste av allt var att inte flicka och pojke fick stå och prata med varandra. Antingen två flickor och en pojke eller vice versa eller flera i grupp tillsammans. Allt eftersom tiden gick blev alla påbud rutiner men varje vecka som gick så var det alltid någon som fick en påpekan eller tillrättavisning. Ingenting undgick vår husmor eller rektor, dom hade ögon och öron överallt. Läraren han var mer överseende, han var yngre och personligt bekant med många sedan tidigare. Dagrummet var på övre plan i stora trapphallen alldeles intill rektorns våning så vi fick inte bli för skråniga och högljudda. Pojken som inte bodde i kollektivet, han och hans yngre bror dom spelade kantele (simmol). Dom brukade komma upp till dagrummet och spela och vi sjöng både estniska visor och svenska Taube melodier. Det kunde bli rätt så högljutt och en kväll kom rektorn ut och sade att vi skulle lugna ner oss. Jag hade blivit utsedd som talman för eleverna så

jag började diskutera med rektorn om bland annat kontakten mellan pojkar och flickor. Samtalet blev rätt så livligt och det tycktes roa dom andra närvarande eleverna. Rektorn frågade mig om inte min far hade pratat med mig. Om vad då, undrade jag. Om sig själv när han var elev på Birkas. Jodå, jag vet det svarade jag. Då tycker jag att Granberg skall passa sig, säger rektorn. Klockan närmade sig tio och då skulle det vara mörkt och tyst på rummen. Alla undrade förstås vad min pappa hade gjort och vad som hade hänt. Jag svarade bara att det får ni fråga rektorn om. Vad som hade hänt med min far var det att den sista dagen, avslutningsdagen, var det min fars tur att vara i köket och hjälpa till med att bära in vatten och ved samt att tömma slaskhinken. Far hade kommit in med två hinkar vatten och ställt dom ifrån sig. Då säger en flicka att det var snällt av honom att hjälpa till och tackar för tiden som varit. Flickan stod och diskade när min far lägger händerna på hennes axlar och säger, Tack skall du ha själv. Just då kommer rektorn in i köket och får se när min far står och håller om en flicka och det var att gå för långt. Far blev utskäld och beordrad att ögonblickligen försvinna från skolan. Dom andra flickorna i köket försökte förklara för rektorn vad som sades och hur oskyldigt allting var men rektorn var omedgörlig. Ifrågasatt ingenting och protestera inte tycktes redan tjugotalet och ända fram till fyrtiotalet ha varit skolans motto. Far lämnade skolan direkt och började vandra hemåt. Efter någon kilometer, vid Nuckö kyrka möter han sin far som med häst och vagn var på väg för att hämta honom vid skolan. Pappa förklarade allt för sin far hur det låg till och fortsatte att vandra hemåt. När farfar kom till skolan behövde han bara lyfta på pappas saker för allt var packat och klart. Skolans rektor kom fram till farfar och skulle förklara men då avvisade

farfar honom med orden: Lyssnade du inte på min son så tänker jag inte heller lyssna på dej, varpå farfar tog tömmarna och åkte därifrån. Sitt betyg fick pappa någon gång först ett tiotal år senare men det spelade inte så stor roll, ett betyg från Birkas sade väl inte så mycket.

Undervisningen som sådan var nog bra och intressant i många avseenden. Flickorna fick sköta allt hushållsarbete. Fyra eller fem flickor med en vecka åt gången svarade för matlagning och disk. Flickorna hade teori för sig i ämnen såsom upprättande av matsedel, matlagning, näringslära, hemmets skötsel och barnavård. Gemensamt i klassrummet läste vi alla teoretiska skolämnen såsom språk; svenska, estniska och tyska. Matematik, geografi, historia, husdjurs- och jordbrukslära, samhällskunskap och bokföring. Som underlag för bokföringen användes skolans räkenskaper för dess jordbruk för år 1942. Vi pojkar fick lära oss fältmätning och kartritning vilket jag tyckte var intressant och lärorikt. Vi fick också delta i hösttröskningen. En vecka var att hjälpa till i ladugården med både mockning, utfodring och mjölkning. Sista kvällspasset fick vi utföra själva, lägga ut strö och stänga ut korna från foderbordet. Jag minns särskilt väl en dag från min tid i ladugården. Två flickor hade setts promenera åt ladugården till och då hade rektorn blivit nyfiken. Dom var förstås på väg till Bertil i ladugården, så han skulle överraska oss, rycker upp ladugårdsdörren, rusar in och frågar: Var är dom? Vilka dom, frågar jag och får till svar att Granberg skall inte vara dum. Rektorn går därifrån men kommer tillbaks tillsammans med husmor. Jag svarade som förut att jag inte sett till några flickor. Husmor säger då, du ser ju själv att det inte finns några flickor här. Nästa morgon hade flickorna blivit tillfrågade var dom varit. Dom hade sagt att dom varit hos flickan som

arbetar i affären. Rektorn hade frågat flickan i affären om det stämde. Allting var misstänkt när det gällde flickor och pojkar. Allting verkade sjukt på något sätt. Av någon anledning, jag vet inte vad, så kom vi underfund med att rektorn och husmor inte hade samma åsikt i saker och ting. Var det rektorn som kom med klagomål och tillrättavisningar så försökte hon släta över det hela och tvärtom. Ett typiskt exempel var när Nargöflickorna skulle åka hem på jullovet. Dom skulle till järnvägsstationen i Hapsal för att åka med tåget till Tallinn. Från Birkas till stationen är det 6–7 km. Jag undrade om jag fick låna en av jordbrukets hästar och åtminstone kunde skjutsa dom till Österby brygga om isen var för svag och man inte vågade åka över med häst. Svaret blev nej, det var inte skolans sak hur eleverna tog sig hem. Flickorna beklagade sig för husmor och ville ha hjälp med väskorna till stationen. Det tyckte husmor var skolans skyldighet så hon kom och pratade med mej och undrade om inte vi ville hjälpa flickorna. Jag pratade med två pojkar och vi gjorde upp en plan. Vi tre pojkar skulle promenera åt österbyhållet till och när vi kom in i skogen skulle vi vänta på flickorna som kom med sina väskor efteråt. Vi skulle förstås saknas vid kvällsmaten, husmor skulle prata med två flickor i köket så att vi fick mat när vi kom tillbaks. Rektorn hade eget hushåll så han visste inte att vi saknades vid maten och risken för upptäckt var minimal. Vid kvällsmaten var det förstås prat om var vi var och många förstod nog hur det var men ingen sade något. Rektorn fick aldrig reda på det. Nargöflickorna kom lyckligt fram till tåget men det var en jobbig resa över isen. Resvägen var visserligen uppmärkt med enruskor men nordvästan låg på och det hade pressat upp minst en decimeter vatten på isen. Vi hade ju bara lågskor eller pjäxor på fötterna så vi var genomvåta upp till knäna. Det smakade

gott med varm mat när vi kom tillbaka genomvåta och frusna. Ungdomarna från dom svensktalande byarna närmast skolan var inbjudna att på söndagarna komma till skolan för att sjunga körsång och för att träffa eleverna på skolan. Körsången leddes av vår lärare. Det var ett tjugotal flickor och pojkar som deltog i sångövningen. Vi skolans elever var inte med i sångkören, vi hade egen sånglektion på sångtimmarna. Vi ungdomar tog kontakt ändå så vi lärde känna varandra så på det viset var Birkas förbrödrande, estlandssvensk ungdom emellan.

Höstterminen avslutades med Hjulfesten på skolan där också sångargästerna var inbjudna. Det var små skådespel vi hade övat in och körsång av både gäster och elever. Efter programmet var det ringlekar och allmän förbrödring och kaffedrickning. Kaffebrod, kakor och tårter hade flickorna på skolan bakat. All sorts dans till musik var bannlyst på skolan. Husmor och rektorn hade det jobbigt den kvällen. Många rum och hallar att kontrollera så att inget otillåtet förekom. Det var på en lördag och på måndagen därpå hemresedag för jullov. Efter jullovet var det roligt att komma tillbaks till skolan igen. Vi var goda kamrater allihopa, både flickor och pojkar så vi hade mycket att prata om, vad vi hade gjort och upplevt under julen. Skolarbetet fortsatte som vanligt och så också fritiden. Det blev till slut som en sport att försöka smyga i väg på en promenad på tumanhand utanför skolan. Vi pojkar fick också utföra en del praktiskt arbete utanför skolan. Jag hade fin kontakt med förvaltaren för skolans jordegendomar. Det gällde arbete i skogen; trädfällning och hemkörning av ett års vedbehov. Förvaltaren visste att jag hade erfarenhet från skogsarbete och var hästvan, så han pratade med rektorn och frågade om inte jag kunde få bli bas för avverkningen. I en hel veckas tid fick jag ta med mig två pojkar dagligen till skogen,

vi fällde alar och björkar som kapades i 3–4 meterslängder som kördes hem till vedbacken. Två nya pojkar varje dag så alla fick prova på hur det var att hantera såg och yxa. Fram på värkanten kapades veden i halvmeters längder och klyvdes till spisved. Allt detta skulle köras fram till vedboden och travas in där. I transporten av veden från vedbacke till vedbod skulle alla delta, flickor som pojkar, allt inför rektorns och lärarens övervakande ögon. Vårterminen fortsatte i samma stil som höstterminen fram till den 30 april. Man vande sig vid alla regler och förordningar så på vårterminen var allting mycket enklare. Avslutningsdagen närmade sig och alla verkade så dystra och ledsna, vi var som en stor familj, som en stor syskonskara som skulle skingras. Vi enades om att träffas om två år men som alla vet så skingrades alla. Vi hamnade i Sverige på olika håll, utan kontakt med varandra. En del föll bort på vägen så att säga. Det var dödsfall, mobilisering och annan orsak till att några blev kvar i Estland. Trots att tiden på Birkas ibland verkade grym och alltför hård så är det dock en tid jag inte skulle vilja ha ogjord. Alla dessa underbara ungdomar jag fick lära känna. Jag har mött några stycken senare och det känns verkligen att man träffar en god gammal vän. Jag för egen del fortsatte ett halvår till på Birkas som jordbrukspraktikant. Det var skillnad på teori och praktik, en helt annan anda. Nu hade jag ingenting med dom gamla lärarna att göra men vi kunde inte undgå att träffas ibland för jag bodde kvar i mitt sovrum, bara med den skillnaden att nu åt jag hos förvaltarens familj och han var min arbetsgivare. Praktiktiden var min lärarrikaste tid på Birkas folkhög- och lantmannaskola. Jag fick lära mig alla moderna jordbruksredskap och maskiner som fanns då. Jag kunde också ifrågasätta saker och ting utan att få till svar att man skulle passa sej.

Bönehuset vid Rickulån

Lennart Ekman

Svenskar, inklusive estlands-svenskar, har i sitt andliga liv i århundraden varit trofasta lutheraner, strävsamma och plikttrogna och med det dåliga samvetet ofta gnagande i själen. Syndare är vi ju alla, och Luther har hållit oss i hög grad medvetna om detta sorgliga faktum. Ett undantag från det genomlutheranska i Estlands svenskområdet är resultatet av den förryskning som ägde rum under slutet av 1800-talet, då vissa medborgare på Lilla Rågö och på Ormsö lockades över till den rysk-ortodoxa tron. Vid slutet av 1800-talet inträffade dock även något annat inom den religiösa sfären, såväl i Norden som i stora delar av övriga Europa, inklusive i Estland med dess svenskbygder.

Det som hände var en sorts religiös pånyttfödelse, vilken bland annat manifesterade sig som en protestaktion gentemot det traditionellt statskyrkliga. Det nya var att det vi kallar frikyrkorörelsen eller väckelserörelsen successivt etablerade sig med en rad församlingar i städer och byar. Bönemöten hölls först i hemmen, men senare uppfördes speciella byggnader som kallades bönehus eller kapell för frikyrkoförsamlingarna på många platser i såväl städer som på landsbygden. Här utövade metodister, baptister, pingstvännen, missionsförbundare, Frälsningsarmén med flera gudstjänster i former som ganska mycket avvek från dem som statskyrkan tillämpade. I frikyrkan var liturgin förenklad och starkt känslöstyrd, salvelsefulla predikningar hölls, väckelsesånger sjöngs, och den personliga omvändelsen betonades kraftigt. Många av människorna i städer och på landsbygden togs med storm. Här fanns en spontan dramatik och frälsning som den stela statskyrkan hade svårt att leverera. För många, inte minst unga män-

niskor, kan bönemötena i dessa nya församlingar känslomässigt kanske liknas vid upplevelserna under de första rockkonserterna under det sena 1950-talet och på 60-talet. Här fanns entusiasm och extatisk känsla som rann över alla bräddar.

Förutom ett vitaliserat andligt liv ledde emellertid introduktionen av de frikyrkliga församlingarna ibland till sönderslitande stridigheter i lärofrågor mellan företrädare för statskyrkan och frikyrkan, men även till oenigheter inbördes mellan olika frikyrkliga församlingar. Familjemedlemmar, släktingar och grannar som tidigare varit bästa vänner kunde råka i luven på varandra. Detta gällde här i Sverige lika väl som i våra estlandssvenska bygder. För den läsare som innehar bokverket "En bok om Estlands svenskar" kan jag rekommendera del 4, där Viktor Aman beskriver den religiösa miljö som rådde i vår estlandssvenska hembygd under några årtionden före och efter sekelskiftet 1800/1900. Som kuriosum kan nämnas att skalden Mats Ekman tog illa vid sig av dessa stridigheter mellan statskyrkan och frikyrkan, vilket han på olika sätt gett uttryck för på en del ställen i sin diktning. Själv tillhörde han den konservativa, statskyrkliga sidan. Många som gärna besökte de frikyrkliga bönemötena behöll dock en fot i statskyrkan, inte minst i samband med de stora kyrkliga högtiderna dop, konfirmation, giftermål och begravningar. Man plockade så att säga russen ur bägge kakorna.

Under första världskriget var det av naturliga skäl ett visst uppehåll i byggandet av nya bönehus i de estlandssvenska områdena, men efter kriget återupptogs denna byggeskap, enligt Viktor Aman i bland annat Roslep, Bergsby, Spithamn och Rickul by liksom i Klottorp och

Pasklep, men även på många ställen i estlandssvenska kommuner utanför Rickul-Nucköområdet.

1924 bildades Fria Evangeliska församlingen i Rickul, vilken sannolikt var den första pingstförsamlingen i Estland. Rickuls församling hade även en avdelning på Ormsö. Bönehuset i Rickul uppfördes på våren 1925. Bland alla de berättelser från svenskestland, som släktingar och vänner som flytt därifrån delgav mig som barn under sent 40-tal och tidigt 50-tal, minns jag ännu min farmors, Elfrida Ekmans (född Thomsson), beskrivningar av "benhuse" (bönehuset, på estniska palvemaja) i Rickul intill Rickul-å (Rickulån) och den verksamhet som pingstkyrkan hade där. I min fantasi föreställde jag mig utseendet på *benhuse*, vilket dialektala beteckning jag, visserligen felaktigt men likväl uppfattade som en aning makaber. Den läsare som kanske besökt till exempel benhuset i Verdun förstår måhända vad jag menar.

Farmor och hennes unga vänin-nor vandrade under 1920- och 30-talen med förväntan under ljumma sommarkvällar, och säkert även under ruggiga höstkvällar, kilometersträckorna från Söderby och Gambyn till *benhuse* vid Rickul-å för att delta i gudstjänsterna där. Nöjena i bygden var inte många, men bönemötena hörde definitivt till dessa. Karismatiska predikanter från framför allt Sverige bosatte sig tidvis i kommunen, vilket sannolikt, eftersom dessa representerade "den stora världen", gjorde väckelsemötena extra spännande.

Om det tidiga församlingslivet i de estlandssvenska frikyrkorna och de första svenska predikanterna där, liksom om det svårt trängda andliga livet i hembygden efter den sovjetiska ockupationen, har Göte Brunberg och undertecknad lyckats få

Fortsättning nästa uppslag

Figur 1. Rickul *benhuse* beläget mellan gamla Derhamn-Linnamäevägen och *Rickul-åe*. Det vänstra fotot med Maria Freiman stående framför bönehuset från hembygdsföreningens bildarkiv. Även det högra är hämtat från bildarkivet, men detta foto finns även i "En bok om Estlands svenskar", del 4.

fram en del intressant historiskt material. Kanske detta, trots att Göte inte längre är med oss, kan utgöra underlaget för en kompletterande artikel på detta tema längre fram. Föreliggande artikel fokuserar däremot främst på bönehuset i Rickul, dvs på själva byggnaden.

Vid flera av mina resor till hembygden efter Estlands frigörelse har jag svängt av från huvudvägen Derhamn-Linnamäe in på den gamla huvudvägen, dels för att inspektera Rickulån, som min pappa berättat spännande historier om hur det gick till när han fiskade där som barn (idag är det förbjudet), dels för att titta på bönehuset och tänka tillbaka på tiden före andra världskriget och på min farmor och hennes små, fattiga "nöjen". Figur 1 visar två förkrigsfoton av denna byggnad tagna från olika håll.

I figur 2 visas till vänster ett fotografi från 1970, det vill säga från sovjetisk tid, där det tydligt framgår att huset, inte minst taket, nu börjat förfalla. Träluckor har spikats för fönstren. Till höger i figur 2 ser vi sedan ett färgfoto av huset från 1992, det vill säga då Estland nyss blivit självständigt. Utseendet kan här te sig lite överraskande. Uppenbarligen har en renovering utförts under den 22 år långa mellantiden då halmtaket bytts ut mot eternittak, fönsterluckorna tagits bort och nya

fönster satts in, dock av ett annat utseende än ursprungsfönstren. Huset har också målats i en olivgrön färgnyans.

Enligt information som jag fått från bönehusets nuvarande ägare Anu Aasmaa-Kala utfördes denna renovering "i grevens tid", innan förfallet gått alltför långt, förvånande nog på initiativ av den estniske kompositören professor Eino Tamberg i slutet av 1970-talet eller möjligen i början av 1980-talet. Tamberg, vilken är känd för ett stort antal opera-, orkester- och kammarkverk, och som tilldelades det statliga estniska kulturpriset år 1999, hade vid denna tid en relation med skådespelerskan Helle Pihlak, som då arbetade på Dramaten i Tallinn. Hela Dramateaterns dåvarande sällskap har enligt Anu Aasmaa-Kala bidragit till renoveringen av bönehuset i Rickul! Det var säkert en i hög grad livad period förmodar

Anu, vilket har åskådliggjorts av de många drastiska historier som byborna berättat för henne och hennes familj. Den sol som målades på altärväggen, liksom måne och stjärnor i taket, lär ha tillkommit under denna period. Kan det här ha varit fråga om sublim men smart och mer eller mindre hemlig konstnärlig dissidentverksamhet utövad i vår estlandssvenska bygd, eller vad ska vi tro? Att renovera gudstjänstlokaler var väl knappast regimens främsta prioritering vid denna tid.

Det kan vara intressant att nämna att Helle Pihlak år 1992, då hennes skådespelarkarriär gick mot sitt slut, gifte sig med Estlands förste president efter sovjetockupationen Lennart Meri. Under namnet Helle Meri blev denna kända och uppskattade skådespelerska således Estlands första dam.

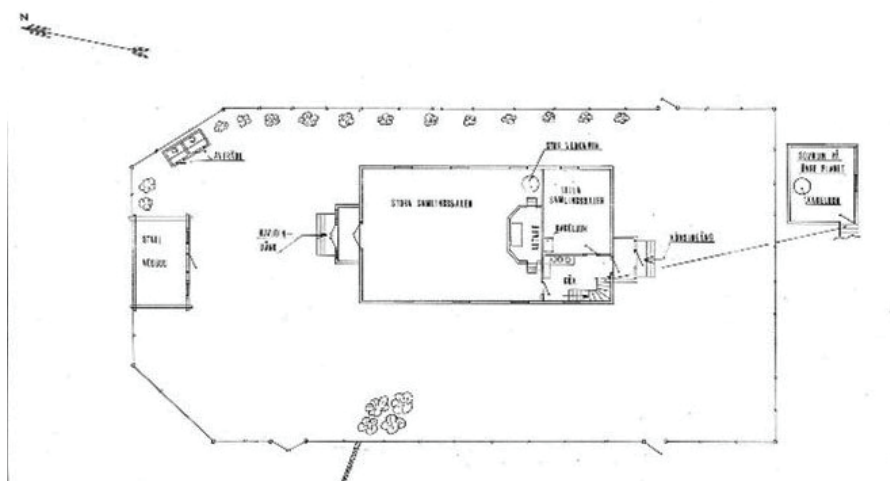
Ungefär som i högra bilden i figur 2 har bönehuset därefter sett ut

Figur 2. Till vänster Rickuls bönehus som det såg ut 1970. Enligt dokumenterade uppgifter (Jaanus Plaadis) användes det under 1960-62 som lagerlokal för den lokala kolchosen. Det högra fotot från 1992 visar att bönehuset nu har renoverats. Observera den gröna färgen. Fotot till vänster från hembygdsförenings bildarkiv, fotot till höger taget av Göte Brunberg.

Figur 3. Till vänster bönehuset år 2008. Till höger planritning över bönehuset med uthus och tomt såsom det såg ut vid byggtillfället. Foto: Göte Brunberg. Ritning från hembygdsföreningens arkiv.

nästan fram till nutid med rester av ytterväggarnas grönaktiga färg av en nyans man ganska ofta ser på äldre hus i Estland. När vi sedan kommer så långt fram i tiden som till år 2008 avslöjar fotot till vänster i figur 3 att det mesta av den gröna färgen under de 16 åren sedan 1992 nästan helt flagnat och försvunnit. Till höger i figur 3 visas den ritning som finns i hembygdsföreningens arkiv över fastigheten med hus, uthus och tomt såsom det var vid uppförandet.

Ett par gånger under vistelse i hembygden har jag försökt kika in genom något av bönehusets fönster för att få en skymt av stora samlingssalen där den har legat i dunkel. Jag har också funderat på vem ägaren kunde vara, kanske kommunen? Och kommer bönehuset att få stå där och ännu en gång förfalla tills det är bortom räddning?

Men så, hör och häpna, vid en resa till hembygden i augusti 2021 visade det sig att en byggfirma påbörjat renovering av bönehuset! Vi i resesällskapet blev mycket förvånade och vinkade till byggnadsarbetarna, men däremot ville vi inte störa dem med frågor i deras arbete. Annars hade det ju varit intressant att veta vem ägaren är, och om byggnaden ska göras om till bostadshus och så vidare. De frågorna fick alltså vid det tillfället anstå.

Nästa resa inträffade i april 2022, under veckan efter påskhelgen. Med stor nyfikenhet svängde vi åter ner till bönehuset och fann då att byggfirman nu tycktes mer eller mindre klar med sitt arbete. Efter en liten stund dök en ung kvinna med hund och en ung man upp, därefter två lite äldre kvinnor. Sannolikt var kvinnorna mormor, mor och dotter. De kom gående från ett hus på an-

dra sidan ån, mitt emot bönehuset (Åbacks Frejmans fastighet). Efter det obligatoriska "Tere!" fick kvinnorna syn på vårt lilla klistermärke med den estlandssvenska flaggan på bakluckan till vår bil, varvid den ena genast frågade "kas te olete eestirootslased (är ni estlandssvenskar)?" Vid vårt jakande svar övergick samspråket turligt nog till engelska.

Det visade sig att denna familj relativt nyligen hade köpt bönehuset, som så länge stått tomt och övergivet, efter att man noga övervägt frågan. Eftersom vi i resesällskapet visade påtagligt intresse för byggnaden frågade den trevliga ägarinnan, vilkens namn redan presenterats ovan, Anu Aasmaa-Kala, om vi någonsin varit därinne. Vid vårt nekande svar frågade hon direkt om vi önskade titta in. Naturligtvis ville vi det.

Figur 4. Det nyrenoverade bönehuset vid Rickulån, exteriört och interiört. Anu Aasmaa-Kala till höger i församlings-salen. Uthusbyggnaden är dock alltjämt orenoverad. Foton: Mats Ekman

Inne i stora församlingssalen lukade allt nymålat och fräscht. Innerväggar, golv och fönster var utbytta, se figur 4. Vår värdinna Anu påpekade att de fönster som monterats in under den sovjetiska tiden nu var ersatta med fönster i originalutseende. Vissa arbeten med innertaket liksom uppe på vinden återstod ännu att utföra. Den stora öppna spisen var helt ny, uppförd där altaret tidigare fanns, och en brasa sprakade gemytligt.

Det var en märklig känsla att få insupa atmosfären i detta rum där min farmor deltog i bönemöten för bortåt 100 år sedan, liksom att konstatera att denna byggnad som tidigare varit i ett stadium av långt framskridet förfall nu fått nytt liv. Vår värdinna trodde sig veta att de sista gudstjänsterna i bönehuset hade hållits alldeles i början på 1960-talet, det vill säga cirka 15 år in på den sovjetiska ockupationen, vilket kan låta lite förvånande, men sannolikt inte är omöjligt. Hon förklarade också att familjen faktiskt inte bestämt hur de skulle använda lokalen framöver, men att det hur som helst kändes viktigt att äga huset.

Ägarinnan var med rätta uppenbart glad över resultatet av renoveringen, liksom över att hon fick möjlighet att visa huset för människor som var intresserade av byggnaden och dess historia. Hon förklarade att familjen funderat mycket på vilken färg man skulle ha exteriört, eftersom man gärna ville ha den så lika originalfärgen som möjligt. I brist på säker information om detta fick man chansa lite, och man valde då den fina, ljus olivgröna färgen (för vissa ögon mer mot beige) i kombination med en mörkare grön färg (en del kan snarare tycka brun) i bland annat knutar och runt fönstren som huset nu har, vilket påminner om resterna av utfärgen före renoveringen.

Jag förklarade vid besöket i

Figur 5. Resultat av datorfärgläggning av Rickuls bönehus vid olika tidpunkter med successivt minskad ålder på foton från den övre till den nedre. De tre övre fotografierna är från tiden före andra världskriget, det nedre fotot från 1970.

bönehuset att jag kände till några svart-vita förkrigsfoton på fastigheten. Dem ville Anu mycket gärna ha kopior på, och jag lovade att återkomma om detta. Det visade sig lite senare att även ägarfamiljen förfogade över gamla fotografier på bönehuset, varför vi etablerade mejlkontakt och har därefter bytt foton och även intressanta äldre artiklar om bönehuset med varandra.

De bästa förkrigsfoton jag hit-

tat är just de som ses i figur 1 samt ytterligare något ur hembygdsföreningens bildarkiv. Jag roade mig med att behandla dessa med appen "Colorize" som utifrån frekvenserna i de svart-vita nyanserna kan utföra en digital färgläggning av gamla fotografier, om än med viss grad av osäkerhet och inexakthet. Som synes i figur 5 anser datorprogrammet att bönehuset vid de olika fototillfällena var först rödmålat men senare, när den röda färgen börjat changera, blivit ommålat till grönt. På fotot från 1970 ser man att den gröna färgen finns kvar, dock till stor del sliten och flagnad. Sedan har man alltså vid renoveringen som gjordes någon gång i slutet av 1970-talet eller något senare under ledning av Eino Tamberg åter målat huset i en grön färgnyans.

Vid det fotoutbyte som bönehusets ägare och jag gjorde fick jag, som nämnts, ytterligare några intressanta fotografier som jag gärna vill delge läsaren. I figur 6 ser vi till vänster ett gammalt svart-vitt foto av bönehusets exteriör. Till höger har fotot datorfärglagts. Den röda färgen indikerar (det vill säga om datorn tolkat rätt) att huset ännu har sin ursprungliga röda färg, det vill säga att fotografiet är från före kriget. Här finns dock enligt Anu Aasmaa-Kala en intresseväckande vittnesuppgift om att detta foto skulle vara taget så sent som under 1950-talet. Om detta stämmer skulle den datorgenererade färgläggningen ovan, där bild tre i figur 5 illustrerar att bönehuset redan före kriget målades grönt, vara falsk, det vill säga färgläggningsappen har gjort en feltolkning. I så fall skulle fastigheten således haft kvar sin röda färg ända in på 50-talet och kanske ännu längre. För att få historiken mer komplett och säker vore det mycket intressant om någon av Medlemsbladets läsare som kanske har minnen av bönehusets exteriör från 40-talet, det vill säga

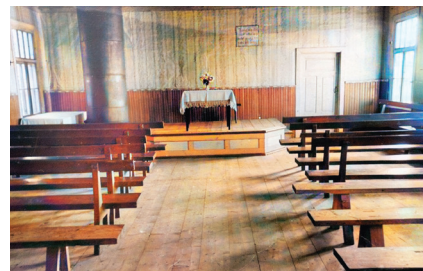
Figur 6. Till vänster tidigt foto av Rickuls bönehus. Till höger resultatet efter datorfärgläggning av detta fotografi. Det svart-vita fotot kommer från okänd estnisk tidskrift eller bok. Datorfärgläggning Lennart Ekman.

från före flykten, kunde berätta om huset då hade kvar sin röda färg eller om det redan då målats om till grönt. Oavsett vilket kan man nog ändå fastslå att byggnaden under sin snart 100-åriga historia haft en grön färgnyans under längre tid än den varit röd.

Figur 7 är ett interiörfotografi från församlingssalen från okänd tidpunkt. Eftersom församlingslivet upphörde i början på 1960-talet bör dock fotot vara taget allra senast vid den tidpunkten. Till vänster ses det ursprungliga fotot, till höger datorfärglagt.

Slutligen, i figur 8 kan vi studera hur samma sal såg ut då nuvarande ägare påbörjade renoveringen för några månader sedan.

Oavsett om det skulle vara så att den nuvarande fastighetsägaren inte har lyckats välja rätt färg exteriört i förhållande till originalfär-

Figur 7. Till vänster församlingssalen i Rickuls bönehus såsom den (sannolikt) ursprungligen såg ut. Till höger resultatet efter digital färgläggning. Det svart-vita fotot är enligt Anu Aasmaa-Kala från Evald Kill, "Meenutusi nelipühi ärkamisest Eestis (Minnen från pingstuppvaknandet i Estland)".

gen, som sannolikt var röd, har man ändå hamnat relativt nära den gröna färgnyans som bönehuset haft under större delen av sin existens. Hur som helst anser jag att den varsamma renovering man nu utfört är en aktningsvärd kulturell gärning värd all beundran.

Ägarinnan, Anu, berättade även att man eventuellt kommer att fira 100 års-jubiléet av bönehusets upp-

förande om tre år, och att man då kanske håller det öppet för besökare. Måhända anordnar man vid detta tillfälle även någon typ av kollage i bönehusets vestibul som exponerar de gamla fotografier och historiska artiklar som genom åren dokumenterat detta Guds anspråkslösa, men nu ändå så fina hus, där det står in- till *Rickul-äes* porlande vatten.

Figur 8. Församlingssalen i Rickuls bönehus såsom den såg ut då nuvarande ägare påbörjade renovering 2021.

Foto: Anu Aasmaa-Kala

Sommarnytt från VKS

Bengt Brunberg

Som i många andra verksamheter är det, dess bättre, också lite lugnare i skogen på sommaren. Men vi på Västra Kustens Skogsägare (VKS) har ändå en hel del intressant information att förmedla från Läänemaa Metsäühistu (LM).

Skogsbruksplan på svenska

Vi har fått det positiva beskedet från LM att det nu går bra för medlemmar att beställa skogsbruksplaner som är översatta till svenska. Vad en skogsbruksplan kostar beror på hur stor fastighet man har. Priset är 16,20 eur (inklusive VAT) per hektar skogsmark, men minst 96 eur totalt. För en estnisk plan tillkommer inga tillägg, men för en plan översatt till svenska eller engelska får vi betala ett tillägg på 20 eur. Detta relativt låga tillägg får vi tack vare att VKS bidragit med hjälp vid översättningen och dessutom gett ett ekonomiskt bidrag till utvecklingsarbetet av datorprogrammet för skogsbruksplanerna.

Piret Peeterson på LM meddelar också att de hjälper medlemmar med att söka bidrag för sin skogsbruksplan, vilket sker automatiskt

om man beställer från LM. Efter avdrag för 5 procent i serviceavgift till LM kan medlemmarna få 9,50 eur per hektar i bidrag, under förutsättning att de äger marken vid ansökningstillfället. Detta innebär alltså att den rörliga kostnaden kan minskas med nästan 60 procent, så se till att vara medlem i LM, beställ en skogsbruksplan och ta hjälp med att ansöka om bidrag.

Europeiskt bidrag

Uku Meriloo på LM meddelar att en ny omgång med ekonomiskt stöd till skogsägare från EU startar i september. Denna kommer att gälla både röjning och gallring i skog som är yngre än 31 år. Bidraget kommer att vara 159 eur per hektar.

Uku Meriloo uppmanar medlemmar som slutavverkat under de senaste tio åren att kontakta LM om detta. Då kan de registrera dessa bestånd för bidrag till kommande röjningar och gallringar av ungskog. För att få dessa bidrag måste man nämligen ansöka innan man genomför åtgärderna.

Ny medlemsavgift

Från och med 2023 kommer den

årliga medlemsavgiften till LM att vara 20 eur. Fakturorna skickas ut i december för året som varit. Fortfarande gäller att avgiften tas ut per fastighet, oavsett antalet delägare.

Höstmöte inom VKS?

VKS har ju beslutat att senast den 30 november hålla ett extra årsmöte, så att avslutet för föreningen kan göras korrekt gentemot myndigheterna före årsskiftet. Om inga restriktioner dyker upp och intresset är tillräckligt stort så hoppas vi kunna ge medlemmarna chansen att träffa LM, tillsammans med oss i styrelsen, på Estniska huset i höst. Vi återkommer om detta direkt till medlemmarna.

Information från VKS finns som vanligt på hemsidan www.vastrakustensskogsagare.se. e-post: info@vastrakustensskogsagare.se. Som vi berättade om i det senaste medlemsbladet så hittar ni också information om skog från LM på internet, både på skogsägarrörelsens hemsida och på Facebook, genom att söka på namnet Metsäühistu.

Passa på under sommaren att titta ut i skogen och meddela LM om du ser vindfällen och torra insektsskadade granar eller att dina fina tallplantor blivit betade.

Foto: Bengt Brunberg

Stipendieutdelning

Ingegerd Lindström

Utdelning av stipendium vid gymnasiet avslutning. Stipendiater Kaur Kirsimäe och Rando Korb.

Foto: Maie Arro

Liksom många tidigare år var det stipendieutdelning i skolorna i Birkas. De första stipendierna till duktiga elever i både gymnasiet och grundskolan i Birkas delades ut år 2001, enligt vad jag kunnat få fram via gamla Medlemsblad. Då fördelade man 2 400 estniska kroon på tre elever, en i gymnasiet och två i grundskolan. Idag är summan 300 € för två elever i gymnasiet och 150 € till två elever i grundskolan.

De får sitt stipendium för ett utmärkt skolarbete under året samt i grundskolan till den elev som utsetts till bästa kamraten. På gymnasiet får en elev stipendiet för att han/hon gjort stora framsteg i svenska språket.

Efter två år som vi inte har varit på plats så var det mycket trevligt att få delta vid avslutningarna igen. Föreningens vice ordförande, Carl Axel Adelman, och jag delade ut de två stipendierna på grundskolan på söndagen den 19 juni och på gymnasiet onsdagen den 22 juni. Som vanligt var det mycket festligt med upplädda ungdomar, många föräldrar och vänner på plats och en glad stämning.

Bokanmälan

Falkens flykt

En bok om Ludwig Lienhard: och den stora evakueringen över Östersjön 1943-1944.

Författare: Marcus Wallén.

Utgiven av Albert Bonniers förlag.

Våren 2020, innan pandemin bröt ut på riktigt, samlades vi ett antal medlemmar i Eskilstuna för att bland annat höra författaren och journalisten Marcus Wallén berätta om sitt arbete med en ny bok som skulle handla om Ludwig Lienhard.

Under sitt arbete med sin förra bok, "Nazistguld och de invigas hemlighet", kom han i kontakt med namnet Ludwig Lienhard och blev nyfiken på mannens bakgrund. Ludwig Lienhard var den tyske officer som hjälpte tusentals estlands-

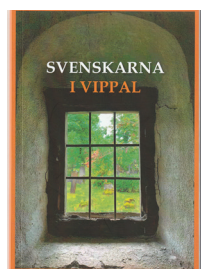
svenskar att undkomma den ryska ockupationen. Han organiserade resorna ut ur Estland med båtarna Juhan och Triina. Frågan är då varför han gjorde detta? Det var en av sakerna Marcus ville undersöka och han ville också få ett svar på frågan "var Lienhard en skurk eller en hjälte? Utnyttjade han estlands-svenskarna för ett större syfte, var hans agerande styrt av pengar?" Många frågor som man kanske inte kan svara ett rakt ja eller nej på.

Om Marcus lyckades få svar på sina frågor eller inte kan vara en öppen fråga. Boken är väl värd att läsa om man också är intresserad av historia. Den beskriver också situationen i svenskbygden vid krigets utbrott 1939 och hur den stora flykten till Sverige organiserades av Lienhard. Han beskriver även Lienhards liv i Sverige efter 1944 då han trodde att han skulle få stanna i Sverige som en hjälte men som blev något helt annat.

Svenskarna i Vippal

Sammanställd av Elna Siimberg.

Utgiven av Estlandssvenskarnas Kulturförvaltning 2002.

Elna Siimberg från Vippal har sammanställt en bok om svenskarnas liv i Vippal före ockupationen och lite om efter friheten 1991.

Här får vi möta olika personer från Vippal som berättar om hur livet var i bygden och om hur svenskheten mer eller mindre försvann från Vippal. Det var många familjer som var blandade med till exempel en svensk man och hans estniska hustru eller tvärtom. Om det var mannen som var est så blev

det ofta så att man talade estniska i familjen och det svenska språket glömdes bort. Dessutom sågs inte svenskarna så väl av esterna. När man försökte etablera en svensk skola så fanns det ett motstånd och de fick flytta runt till olika ställen i Vippal. Motståndet mot svenskheten var stor på kommunnivå men svenskarna gav sig inte utan organiserade själva skolundervisning på svenska. SOV:s lokalavdelning i Vippal beslöt att bygga ett eget skolhus i Vippal och 1935 kunde den första klassen flytta in.

Intressant läsning om svenskarnas situation i Vippal, inte långt från Nucköområdet där svenskheten hade helt andra och bättre förutsättningar.

Boken finns att köpa på Aibolands museum i Hapsal och på SOV i Stockholm.

Markägare i Estland!

Vi hjälper dig i följande ärenden som till exempel överlåtelse, arvsärende, bygge, försäljning eller köp av fastigheter.

Ordnar högstbjudande på skogs- och åkermark.

Vänligen kontakta oss:

Katrin Schönberg

katrin@jussuecanum.ee

+372 55 24842

Postadress: Jus Suecanum OÜ
Nurme 2, 90501 Haapsalu, Estland

Biluthyrning i Tallinn med service på svenska

Dygnspriser från 32 euro (med obegränsad körsträcka).

För bokning eller frågor, hör av er till Matti,
Autopluss OÜ,
tfn +372 56 566 390, eller e-post myo@hot.ee
Hemsida autopluss.onepagefree.com.

Färjelinjen Kapellskär – Paldiski

DFDS Seaways trafikerar färjelinjen mellan Kapellskär och Paldiski.

Avgångstider från Kapellskär:

Måndag - lördag	kl 21.00
ankomst Paldiski	kl 08.00
Söndag (Sailor)	kl 09.00
ankomst Paldiski	kl 19.00

Avgångstider från Paldiski:

Alla dagar	kl 22.00
ankomst Kapellskär	kl 7.30

Bokningsavgift: per telefon 150 kronor, bokning on line 0 kronor.

Boka med e-post pax@dfds.com, eller på www.dfdsseaways.se. Telefonbokning, tfn 0454-336 80 mån-fred 8-16.30

Föreningen har ingen rabatt på resa detta år.

Färjetrafik Stockholm-Tallinn

För aktuella tider se Tallinks hemsida

(Observera att färjan endast går varannan dag.)

Bokning (för medlemsrabatt):

Tfn 08-22 21 40

Avtalsnumret, som hittas i inloggat läge på föreningens hemsida, skall anges.

För biljettpreiser och annan information, se www.tallinksilja.com/sv

ROOSTA STUGBY – HELT FÖRYNGRAD!

Roosta Stugby bjuder Er verklig hemkänsla! Bland våra 32 stugor av varierande storlek kan Ni hitta den som passar just Er och är i bruk året om. Inför kommande sommar har Roosta genomgått en förnygringskur och här väntar Er fräscha, bekväma stugor med hög standard. Dessutom erbjuder Roosta mängder av möjligheter till en aktiv vistelse. Kom ensam, med familjen eller med hela släkten. Vi kan betjäna upp till 300 gäster.

Hjärtligt välkomna!

20% rabatt för medlemmar i Rickul/Nuckö Hembygdsförening!

Roosta Stugby

Elbiku, Noarootsi vald, Läänemaa
Telefon +372 472 5190
Mobil +372 525 6699
roosta@roosta.ee
www.roosta.ee/sv

ROOSTA
Holiday Village